

Πρεσβυτέρου Σταύρου Τρικαλιώτη,
έφημερίου Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγ. Παρασκευῆς Ἀττικῆς

Τό κατά Γιανναρᾶ εὐαγγέλιον Κριτική στό βιβλίο του: «Ἐνάντια στή θρησκεία»

(Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ δημοσιεύθηκε στήν ἐφημερίδα «Ὁρθόδοξος Τύπος»
ἀπό 6-4-07 ἕως 4-5-07)

Ἐκπλήξη καί θλίψη ἐνίωσα καθῶς διάβαζα τό τελευταῖο βιβλίο τοῦ κ. Χρήστου Γιανναρᾶ «Ἐνάντια στή θρησκεία» (ἐκδ. Ἰκαρος, Δεκέμβριος 2006). Ὁ κ. Χρήστος Γιανναρᾶς (ἀπό ἐδῶ καί στό ἐξῆς κ. Γ.) εἶναι γνωστός ἀπό τό παρελθόν γιά τίς θέσεις του περί προγαμιαίων σχέσεων -θέσεις ἀντίθετες μέ τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας-, καθῶς καί μέ τίς μειωτικές θέσεις του γιά τό πρόσωπο καί τό ἔργο τοῦ ἁγ. Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, θέσεις οἱ ὁποῖες ἔχουν ἀντικρουθεῖ δημοσίως ἀπό ἔγκριτα πρόσωπα.

Στό ὡς ἄνω βιβλίο ὁ κ. Γ. θέτει ὑπό ἀμφισβήτηση τούς πάντες καί τά πάντα. Τά βάζει μέ τούς Ἱερούς Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας μας, τήν Ἱερά της Παράδοση, τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί τά πατερικά κείμενα, τούς ὀρθόδοξους κληρικούς, τήν Ἁγία Γραφή, τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας γιά δῆθεν δαιμονοποίηση τῆς σεξουαλικότητας, ἀκόμα καί μέ τή Φιλοκαλία.

Ὁ κ. Γ. δέν διστάζει ἀκόμα νά ἐκφέρει καί θέσεις πού ἀγγίζουν τά ὅρια τῆς βλασφημίας. Βλέπει ὅτι τά Ἱερά Μυστήρια καταντοῦν ἱεροπραξίες πού ἀντί γιά χάρη μεταδίδουν ἕνα εἶδος μαγικῆς ἐνέργειας(!). Στρέφεται κατά τοῦ Ἁειπαρθένου τῆς Θεοτόκου, ὁμιλεῖ ὑποτιμητικά γιά τή λαϊκή εὐσέβεια, τή θεολογική γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας. Χρησιμοποιεῖ τήν Ψυχολογία καί τούς ἐπιμέρους κλάδους τῆς γιά νά καυτηριάσει διάφορα «θρησκευτικά ψυχοπαθολογικά φαινόμενα» καί ἄλλες «ἐξωφρενικές» θέσεις δίνοντάς τους «ἐπιστημονικό γιανναρικό μανδύα»(!)

Ὁ κ. Γ. κινεῖται στό διπολικό σχῆμα **θρησκευτικότητα καί ἐκκλησιαστικό γεγονός** τά ὁποῖα καί ἀντιδιαστέλλει. Ὅρίζει ὡς θρησκευτικότητα «καταγωγικά ἔμφυτη ὁρμή, ἀνάγκη ἐνστικτώδη, γι' αὐτό καί ἐξ ὀρισμοῦ ἀτομοκεντρική». Ἡ θρησκευτικότητα «ἀποτελεῖ γνώρισμα τῆς φύσης τοῦ ἀνθρώπου (χαρακτηρίζει τήν ἀνθρώπινη φύση καθόλου)» καί «ὡς ἐκφάνση τοῦ ἐνστικτοῦ τῆς αὐτοσυντήρησης, ἡ θρησκευτικότητα ἀποβλέπει νά θωρακίσει τό ἄτομο ἀπέναντι στήν ἀνασφάλεια καί στίς φοβίες πού γεννάει ἡ ἄγνοια, στόν τρόμο καί στόν πανικό γιά τόν θάνατο. Θωρακίζει ἡ θρησκεία τό ἄτομο μέ μεταφυσικές "πεποιθήσεις", μέ "ἠθικές" ἀρχές, , μέ σιγουριά γιά αἰώνια παράταση τῆς ὕπαρξής του. Τρέφει τό ὑπερεγώ, προσφέρει αὐτοπεποιθῆση, ἠδονική αὐταρέσκεια, ἱεροποιημένο ναρκισσισμό». Καί καταλήγει:

«Τό θρησκευτικό άτομο εἰδωλοποιεῖ τήν νοητική του ἰκανότητα, λατρεύει τίς δυνατότητες τῆς λογικῆς».

Στό ἀντίποδα τῆς θρησκευτικότητας βρίσκεται τό "ἐκκλησιαστικό γεγονός", «Ἡ πρόσκληση "ἔρχου καί ἴδε" (Ἰω. α', 48). Δηλαδή ἓνα κάλεσμα νά μετάσχει ὁ ἄνθρωπος σέ συγκεκριμένες σχέσεις, σχέσεις κοινωνίας τῆς ζωῆς, σέ κοινό ἄδλημα ἀτομικῆς τοῦ καθενός αὐθυπέμβασης καί αὐτοπροσφορᾶς. Μέ στόχο ἐκείνη τή γνώση πού προκύπτει ὅταν ἀγαπάει κανεῖς» (σ. 64). Σέ κάποιο ἄλλο σημεῖο θά ἀποφανθεῖ: «Γιά τόν μέτοχο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος δέν ὑπάρχουν a priori ἀλήθειες, δοξασίες νοητικά ὑποχρεωτικές, δέν ὑπάρχουν προϋποθετικές ἀρχές (ἐπίσης νοητικά ἐπιβαλλόμενες), κωδικές μέθοδοι ἐρμηνείας, νομικά προκαθορισμένες διατάξεις συμπεριφορᾶς» (σ. 68).

Ὅπως καταλαβαίνουμε, μιά τέτοιου εἴδους "γιανναρική ἐρμηνεία" τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος ἀνοίγει τίς πύλες γιά τήν κατάργηση κάθε εἴδους φραγμῶν, εἴτε "δόγματα" εἶναι αὐτά, εἴτε "ἀποφάσεις Οἰκουμενικῶν Συνόδων", εἴτε "ἐντολές τῆς Ἀγίας Γραφῆς", εἴτε "πατερικές παρακαταθήκες", εἴτε "ἐπιταγές τῆς Ἱεράς Παραδόσεως". Ὅλα αὐτά ἔχουν ἓνα χαρακτήρα νομικισμοῦ, "θωρακίζουν τό ἐγώ μέ θεβαιότητες" καί ὁδηγοῦν σέ "δογματική νοησιарχία" (σ. 99) (!) Κατά τον κ.Γ. εἶναι κάποιοι "χριστιανός" ἐπειδή «μετέχει στό ἐκκλησιαστικό γεγονός ὡς μέλος συγκεκριμένου εὐχαριστιακοῦ σώματος» καί ὄχι «ἐπειδή ἀτομικά "πιστεύει" στά δόγματα τοῦ "Χριστιανισμοῦ" καί στίς ἡθικές ἐντολές του –οἱ "χριστιανικές ἀρχές" εἶναι ἀτομικές του πεποιθήσεις» (σ. 100). Ὅλο τό βιβλίό τοῦ κ. Γ. οἰκοδομεῖται στό αὐθαίρετο σχῆμα θρησκευτικότητας-ἐκκλησιαστικό γεγονός, σχῆμα πού τοῦ δίνει τήν δυνατότητα νά ἐκφέρει ἓνα πρωτοφανές σύστημα ἰδεῶν, ἐντελῶς ξένων ἀπό τήν καινοδιαθηκική καί πατερική θεολογία καί ἀπό τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ κ. Γ. εἶναι κάτι μεταξύ θεολογοῦντος φιλοσόφου καί φιλοσοφοῦντος θεολόγου. Χρησιμοποιεῖ ἓναν θελκτικό λόγο, σέ πολλά σημεῖα κρυπτογραφικό καί δίστημο καί ἔχει καταφέρει γιά ἀρκετές δεκαετίες νά θαυμάζεται ἀπό πολλούς ἀνθρώπους πού ἀνήκουν σέ "ἐκκλησιαστικά περιβάλλοντα" ἀρεσκόμενα σέ τέτοιου εἴδους κουλτουριάρικες διατυπώσεις τοῦ "ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος". Στόν κύκλο του ἀνήκουν νεωτερίζοντες κληρικοί, φιλοσοφοῦντες θεολόγοι, μορφωμένοι ἄνθρωποι μέ ὑπερβατικές ἀναζητήσεις καί "ἀνοικτό πνεῦμα", ἀκόμη καί νέοι, πού δυστυχῶς ἐπηρεάζονται ἀπό τίς περί ἡθικῆς ἀπόψεις του. Στό κύκλο του δέν ἀνήκουν ἀπλοί ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, πού εὐτυχῶς γι' αὐτούς, δέν τόν καταλαβαίνουν.

Γιά νά ποῦμε καί τοῦ στραβοῦ τό δίκιο, κατά καιρούς ἔχει ἐκφράσει καί πολύ σωστές θέσεις-ὅπως π.χ. στό θέμα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας-, πού ὅμως ἀκυρώνονται καί χάνονται μέσα ἀπό τίς ἀπαράδεκτες θέσεις πού ἐκφράζει στό συγγραφικό του ἔργο. Στή συνέχεια θά δοῦμε καί θά σχολιάσουμε ὀρισμένες ἀπαράδεκτες θέσεις πού ἀναφέρονται στο βιβλίό του Κατά τῆς θρησκείας.

Οἱ Ἰ. Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας στό στόχαστρο. Ἐνοχλεῖ τόν κ. Γ. ἡ "ραγδαία αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Κανόνων πού ἀναφέρονται σέ γενικές περιπτώσεις ἀτομικῶν ἁμαρτημάτων» (σ. 114). Κατηγορεῖ τούς Κανόνες ὡς "ἄσχετους μέ τό εὐ-αγγέλιο τῆς Ἐκκλησίας, σχετικούς μᾶλλον μέ ἀκρότητες θρησκευτικοῦ πουριτανισμοῦ".

Ἄφοῦ ἀναφερθεῖ εἰρωνικά σέ ὀρισμένους ἄσχετους κατ' αὐτόν Κανόνες, κριτικᾶρει ἀφ' ὑψηλοῦ τούς Ἱερούς Κανόνες καί ἀποφθέγγεται σαρκαστικά: «Βρίθουν οἱ Κανόνες ἀπό τίς πιό ἀπίθανες διαστροφές, ἐξειδικασμένες ἐπινοήσεις ἀσελγημάτων-ποικιλότροπα ἐφευρήματα

κτηνοβασίας, αίμομιξίας, όμοφυλοφιλίας, αντανισμοϋ. Έπεκτείνονται καί σέ εύρύτατο πεδίο κοινωνικών έγκλημάτων: τοκογλυφίας, έπιτορκίας, τυμβωρυχίας, κλοπής. Θεσμοποιοϋν άπαιτήσεις άμεμπτης κοινωνικής διαγωγής, κυρίως τών κληρικών, αντικειμενοποιοϋν καί έκνομίζουν προϋποθέσεις έγκυρότητας μυστηρίων, ιδιαίτερα τοϋ γάμου, έπιμένουν σέ λεπτομερή προγραμματισμό τών σεξουαλικών σχέσεων τών συζύγων» (σ. 115).

Μας κάνει ιδιαίτερη έντύπωση ό σκανδαλισμός του για θέματα σχετικά μέ τή σεξουαλικότητα, όπως θά φανεί καί παρακάτω, γεγονός πού ύποδηλώνει άτομο μέ έντονα καταπιεσμένες τραυματικές έμπειρίες-όπως ό ίδιος έχει γραπτώς διακηρύξει-, τίς όποιες δέν ξεπέρασε καί τίς βγάξει στά κείμενά του μέ μία άπροκάλυπτη έπιθετικότητα. Σκανδαλίζεται έπίσης ό κ. Γ. μέ Κανόνες «πού άπαιτοϋν τήν άποχή από τή συζυγική σχέση πριν καί μετά τή θεία κοινωνία. Άρνοϋνται τήν ιερωσύνη σέ όποιον ύπέστη στή παιδική του ηλικία βιασμό. Τήν άρνοϋνται καί σέ όποιον είχε σχέση έρωτική έξώγαμη, έστω κι άν έζησε μετάνοια πού τόν όδήγησε σέ χάρισμα θαυμάτων, ακόμα καί ανάστασης νεκρών» (σ. 116). Ό χαρακτηρισμός μάλιστα όρισμένων κανόνων για «τόν παράλογα στυγνό ήθικισμό τους» (σ. 211) μας αφήνει άναυδους: πώς μπορεί ένα, ύποτίθεται μέλος τής όρθόδοξης Έκκλησίας, νά εκφράζει τόσο έντονα τόν άποτροπιασμό του για τούς Ίερούς Κανόνες, πού ή ίδια ή Έκκλησία θέσπισε κι έχουν οικουμενικό κύρος;

Οί Ίεροί Κανόνες «βοηθοϋν τόν άνθρωπο τής πτώσεως νά μένει σέ ένότητα καί άρμονική σχέση μέ τούς αδελφούς του στήν Έκκλησία, δέν τόν στεροϋν από τήν έλευθερία του, αλλά τόν βοηθοϋν νά τήν βιώσει. Υποδεικνύουν στόν πιστό τά όρια τής Έκκλησίας, εκτός τών όποιων ύπάρχει τό χάος. Ρυθμίζουν τίς μεταξύ τών διαφόρων χαρισματούχων λειτουργών καί τάξεων αϋτής σχέσεις, ώστε πάντες νά εργάζονται άρμονικά διά τήν αύξηση τοϋ ενός σώματος τοϋ Χριστοϋ» (Άρχ. Γεωργ. Καψάνη, Ή ποιμαντική διακονία κατά τούς Ίερούς Κανόνες, εκδ. Άδως, Πειραιεύς 1976, σελ. 74, 75, σέ έλεύθερη άπόδοση). Τά διάφορα έπιτίμια έχουν θεραπευτικό χαρακτήρα για τόν πληγωμένο από τήν άμαρτία άνθρωπο, όπως τά ύποστηρίγματα πού τίθενται στά νεαρά φυτά για ένα χρονικό διάστημα, ώσπου νά δέσει τό δένδρο καί νά μπορεί νά σταθεί όρδιο από μόνο του. Έναπόκειται στους διακριτικούς πνευματικούς τό πώς θά τά χρησιμοποιήσουν, λαμβάνοντας σέ κάθε περίπτωση ύπ' όψη τους τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τών διαφόρων προσώπων (έξατομικευμένη ποιμαντική). Άκραίες περιπτώσεις έλαχίστων αδιάκριτων πνευματικών δέν μπορεί νά λαμβάνονται ως κανόνας πού χαρακτηρίζει τό σύνολο.

Άμφισβητείται ή Ίερά Παράδοση. Ο κ. Γ. θεωρεί ότι ή Ί. Παράδοση αντικειμενοποιείται «σάν δεύτερη (μαζί μέ τήν Άγία Γραφή) πηγή "άλαθήτου" (σ. 90). Θεωρεί ότι «ή ειδωλοποίηση τοϋ παρελθόντος όρίζει τή μόνη "όρθή δόξα", τήν όρθοδοξία. Οί γνήσιοι Όρθόδοξοι είναι αξιόμισθοι "ύπερασπιστές", "φύλακες", "φρουροί" τής Παράδοσης». Καί καταλήγει: «Έτσι, όσο θρησκαιοποιείται βαθμιαία τό εκκλησιαστικό γεγονός, επιβάλλεται καί δεσμικά ή Παράδοση σάν πηγή τής χριστιανικής αλήθειας καί πίστης» (σ. 172). Ή προτροπή τοϋ Άποστόλου Παύλου «στήκετε καί κρατείτε τας παραδόσεις, ως έδιδάχθητε είτε διά λόγου είτε δι' έπιστολής ή μών» (Β' Θεσ. 6', 15) μέ τήν όποία ή Ί. Παράδοση χαρακτηρίζεται ως ισόκυρος καί ισοστάσιος πρός τήν Άγ. Γραφή πηγή τής χριστιανικής πίστεως δέν φαίνεται νά συγκινεί τόν κ. Γ.

Ό Καθηγητής κ. Νικ. Μητσόπουλος θέτει τά πράγματα στή σωστή τους βάση: «Ή Ίερά παράδοσις έρμηνεύει καί συμπληρώνει τήν Άγίαν Γραφήν. Ό έρμηνευτικός χαρακτήρ τής Ίεράς Παραδόσεως συνίσταται εις τήν επεξήγησιν τών δυσχερών χωρίων τής Άγίας Γραφής

καί γενικῶς τήν προσφοράν εἰς τοὺς πιστοὺς-μέλη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἀναγκαίου φωτός πρός διακρίβωσιν καί κατανόησιν τοῦ περιεχομένου τῆς Ἁγίας Γραφῆς» (Θέματα Ὁρθοδόξου Δογματικῆς Θεολογίας, σελ. 30, Ἀθήνα 1984).

Ὁ κ. Γ. χαρακτηρίζει -ὅπως καί ἄλλοι- τήν ἀγάπη καί ἐμμονή τῶν πιστῶν στήν παράδοση ὡς φονταμενταλισμό, προσδίδοντας μειωτικούς χαρακτηρισμούς σέ κληρικούς καί λαϊκούς. Ἐπιτέλους, μέσα στήν Ἐκκλησία μας δέν κάνουμε ὅ, τι μᾶς κατέβη. Ὑπάρχουν ὄρια τά ὁποῖα ἔδωσαν οἱ Πατέρες μας, ὄρια σεβαστά καί ἀπαρασάλευτα. Ἡ περίεργη ἐμμονή μερικῶν στόν ἀρχέγονο χριστιανισμό καί ἡ παράλληλη ἀκύρωση τῆς πατερικῆς παραδόσεως θυμίζει Προτεσταντισμό. Γιά ἐμᾶς πρότυπα βίου καί διδαχῆς εἶναι οἱ θεοφόροι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ὄχι οἱ «οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες τοῦ προτεσταντικοῦ χώρου» (!) τοὺς ὁποῖους ἐκθειάζει ὁ κ. Γ. (σ. 137). Σύμφωνα μέ τόν πατρολόγο καθηγητή κ. Στυλ. Παπαδόπουλο: «Οἱ Πατέρες δημιούργησαν ὡς ἐμπνευσμένοι διαμορφωτές τῆς θεολογίας, τό φρόνημα καί τό ἦθος τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Χριστιανισμοῦ» (Πατρολογία Α, σελ. 69, ἐκδ. Β', Ἀθήνα 1982).

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας βρίσκονται διαρκῶς στό στόχαστρο τοῦ κ. Γ. : «Τό "κριτήριο ἀληθείας" εἶναι ἀντικειμενοποιημένο: εἶναι τά κείμενα τῶν Πατέρων, κάθε παραμικρή φράση ἀπό αὐτά τά κείμενα, ἔστω καί ἀποσπασμένη ἀπό τό νοηματικό της πλαίσιο. Εἶναι τό λειτουργικό τυπικό ἀκριβῶς ὅπως τό συγκρότησαν οἱ Πατέρες. Εἶναι οἱ Κανόνες πού συνέταξαν οἱ Πατέρες...» (σ. 267). Παντοῦ χύνεται τό δηλητήριο, ἡ ρετσινιά, ἡ ἀμφισβήτηση. Σάν τήν σουπιά πού χύνει τό μελάνι καί θολώνει τό νερό. "Ὅλα μιά θολούρα, ἕνα μπέρδεμα. Ἄρα τό μόνο κριτήριο ἀληθείας πού ἀπομένει -ἀφοῦ ἔχουμε γκρεμίσει ὅλα τά ἄλλα- εἶναι τό κριτήριο τοῦ κ. Γ.

Τά πατερικά κείμενα ἔχουν γιά μᾶς μεγίστη ἀξία καί δέν τά ἀπομονώνουμε ἀπό τοὺς δημιουργοὺς τους, τοὺς Πατέρες καί Διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐν προκειμένῳ εἶναι πολύ διαφωτιστικά καί ὅσα μᾶς λέγει ὁ καθηγητής κ. Στυλ. Παπαδόπουλος: «Πατήρ καί Διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ φορέας τῆς Παραδόσεως καί τοῦ ἡθους τῆς Ἐκκλησίας, πού ἐξ ἀφορμῆς μεγάλης θεολογικῆς κρίσεως φωτίζεται ἀπό τό ἅγιο Πνεῦμα καί ἐκφράζει θεολογικά εὐρύτερη ἐμπειρία τῆς ἀληθείας, μέ ἀποτέλεσμα νά συμβάλει ἀποφασιστικά στήν ἀντιμετώπιση τῆς κρίσεως, ἡ ὁποῖα ἀφορᾷ στήν ἀλήθεια καί ἄρα στή σωτηρία» (ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 77).

Ἀντικληρικό πνεῦμα. Ἀπό τήν "κρυσάρα" τοῦ κ. Γ. περνοῦν ὅλοι οἱ κληρικοί, ἐπίσκοποι καί πρεσβύτεροι, πνευματικοί καί μοναχοί. Οἱ ἐπίσκοποι στήν πρώτη γραμμή: «Ἡ "ἀρχιερατική" συμπεριφορά τοῦ ἐπισκόπου διαστρέφει τήν εὐχαριστιακή πραγματικότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος σέ θρησκευτικό θέαμα καί ἀκρόαμα, συναισθηματικά καταναλώσιμη ἀτομική ἱκανοποίηση ἄσχετη μέ τήν ἀλλαγὴ τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως» (σ. 166). Πάλι τό ἴδιο μοτίβο. Ἀπολυτοποιοῦνται μεμονωμένα παραδείγματα καί τακτικές καί κατηγοροῦνται συλλήβδην ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι. Ὅρισμένες φορές φτάνει σέ ἐξωφρενικές παρερμηνείες: (ὁ ἐπίσκοπος) «πολυχρονίζεται κατά κόρον ἀπό τοὺς χορούς τῶν ψαλτῶν (μέ τήν αὐτοκρατορική ἐπευφημία: "εἰς πολλὰ ἔτη δέσποτα") καί θυμιάζεται ὡς εἰδωλικό ξόανο ἀπό τοὺς διακόνους» (σ. 164, 165). Ὅπως ξέρουμε, ὁ ἐπίσκοπος εἶναι "εἰς τύπον καί τόπον Χριστοῦ", ἐπομένως, κάθε τιμὴ πού ἀποδίδεται εἰς αὐτόν δέν ἀναφέρεται στό συγκεκριμένο πρόσωπο, ἀλλά "ἐπὶ τό πρωτότυπον διαβαίνει", δηλαδή στόν Δεσπότη Χριστό. Ἄρα ἡ ἐκφραση "εἰδωλικό ξόανο" εἶναι, τό λιγότερο, πού μπορούμε νά ποῦμε, ἀτυχής .

Τόν ένοχλοῦν οἱ βαρύτιμες στολές τῶν ἀρχιερέων πού μοιάζουν μέ αὐτές «βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἢ μεσαιωνικῶν βασιλέων». Παρατηρεῖ (στούς ἐπισκόπους): «χρυσά σχήπτρα, πεποικιλμένες μέ πολύτιμους λίθους μῆτρες καί τιάρες, χρυσοσμάλινα ἐγκόλπια καί ἐπίσθήδιους σταυρούς, ἡγεμονικούς μανδύες μέ μακρά σερνάμενη οὐραία κατάληξη, μεταβάλλουν τούς λειτουργούς σέ ἐξωπραγματικές φιγούρες ἄλλοτε πανσθενῶν ἡγεμόνων...» (σ.136). Ἡ περιγραφή γαργαλιστική. Ὁ στόχος στά ἐξωτερικά σχήματα. Προσωπικά, λίγο μέ ἀπασχολεῖ ἡ μακριά οὐρά τοῦ ἀρχιερατικοῦ μανδύα. Ἐκεῖνο πού ἀπαιτῶ καί περιμένω ἀπό τόν κάθε ἐπίσκοπο εἶναι νά ὀρθοτομεῖ τόν λόγο τῆς ἀληθείας, νά μήν κάνει ἐκπτώσεις στήν ὀρθόδοξη πίστη, νά μήν συμπλέει μέ τούς ἰσχυρούς τῆς γῆς, νά εἶναι στό πλευρό τῶν ἀδικημένων, νά μήν κάνει ἐπιλεκτική κριτική τῶν κακῶς κειμένων, νά εἶναι ταπεινός ἐσωτερικά.

Ἄς μήν μᾶς διαφεύγει ὅτι οἱ ἐπίσκοποι μας, ὅπως μᾶς διδάσκει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, βρίσκονται στήν πρώτη γραμμή τῆς μάχης καί φροντίζουν γιά τίς ὑποθέσεις ὄλων μας. «Ὁ διάβολος ἐξοπλίζεται ἐναντίον τους σφοδρότερα. Γιατί καί στούς πολέμους πρὶν ἀπ' ὄλους τούς ἄλλους ἐπιχειρεῖ ὁ ἐχθρός νά καταβάλλει τόν στρατηγόν» (Ε.Π.Ε. 23, 80). «Ὅλοι θυμόμαστε τούς τηλεοπτικούς εἰσαγγελεῖς, πού πρὶν λίγο καιρό ἔβαλαν κατά τῶν ἐπισκόπων μέ δῆθεν σκοπό τους τήν κάθαρση. Ἡ ζημιὰ πού προξένησαν στίς ψυχές τῶν πιστῶν ἦταν τεράστια, ὅπως ὄλοι μας τό ἔχουμε διαπιστώσει. Οἱ δημοσιογράφοι συνειδητά ἢ ἀσυνείδητα χτύπησαν ὄχι τά πρόσωπα, ἀλλά τόν θεσμό. Ἐπομένως, ὁποιαδήποτε κριτική πού δέν τήν χαρακτηρίζει ἡ ἀγωνία καί ὁ πόνος γιά τήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, καταντᾶ ἐπιζήμια καί δίνει εὐκολη τροφή στά στόματα τῶν πάσης φύσεως αἰρετικῶν πού караδοκοῦν.

Τόν ἐνοχλεῖ τόν κ. Γ. καί ἡ ἐξωτερική περιβολή τοῦ κληρικοῦ, ἡ "ἀδικητη τριχοφυΐα", "τό περσικό ἀντερ", "ὁ φαρδομάνικος τουρκικός τσουμπές", πού τά βλέπει νά «λειτουργοῦν ὡς στολή ἐξουσιαστικοῦ λειτουργήματος», ὅτι ἔχουν χάσει τόν ἀρχετυπικό τους συμβολισμό τῆς ἀφιέρωσης καί ἀποτελοῦν συντήρηση ἑνός νεκροῦ τύπου «πού καλύπτει ἀνάγκες ἄλλες, ψυχολογικές, ὀρμέμφυτες» (σ. 180, 181). Ἀκολουθεῖ προφανῶς ὁ κ. Γ. τή γραμμή νεωτεριστῶν κληρικῶν, πού θά ἤθελαν τόν κληρικό "γαμπρό εὐρωπαϊκοῦ τύπου", πού θά παντρεύεται γιά δεύτερη φορά, ἂν χηρέψει ἢ πάρει διαζύγιο, μέ ὄλα "τά ἄξεσουάρ" ἑνός ὑποψήφιου γαμπροῦ.

Τό δογματικό ὑπόβαθρο μᾶς τό παρέχει ὁ κ. Γ. : «Ἡ ἀπαγόρευση δευτέρου γάμου σέ κληρικούς πού χήρεψαν ἀποτελεῖ προκλητικό δείγμα δαιμονοποίησης τῆς σεξουαλικότητας μέσα στίς "ὀρθόδοξες" ἐκκλησίες». (σ. 201, 202). Τήν πλέον ἀποστομωτική ἀπάντηση στόν κ. Γ. τήν δίνει ὁ Ἄρχ. π. Σαράντης Σαράντος, τόσο μέ τήν ἀρθρογραφία του ἐπί τοῦ θέματος, ὅσο καί μέ τή μαρτυρική ζωή του.

Ὅσον ἀφορᾶ στό θέμα τῆς ἐνδυμασίας τῶν κληρικῶν, θέμα πού κατά καιρούς ἀνακινοῦν ὀρισμένοι "γνωστοί ἄγνωστοι", οἱ ὁποῖοι θέλουν μέ τό στανιό νά μᾶς ἀπογυμνώσουν ἀπό τό ὀρθόδοξο μαρτυρικό ράσο μας, θά ἤθελαν νά ὑπενθυμίσω στόν κ. Γ. τά λόγια τοῦ ἁγ. Νεκταρίου στόν νεαρό τότε Ἄγγελο Νησιώτη, ὅταν προσῆλθε νά φοιτήσῃ στήν Ριζάρειο Σχολή: «Σέ ἐξορκίζω εἰς τόν Ριζάρην, τά ράσα πού θά φορέσης ἐδῶ, δέν θά τά βγάλῃς εἰς ὄλην σου τήν ζωήν». Ἄκόμα καί ὁ Φώτης Κόντογλου, πού τόν ἀναφέρει ὁ κ. Γ. μέ θαυμασμό στό βιβλίό του, εἶχε γράψει χαρακτηριστικά: Ὅποτε τυχαίνει νά συναπαντήσω κανένα παπᾶ...στέκουμαι καί τόν θαυμάζω γιά τή μεγαλοπρέπειά του, γιά τό ἐπιβάλλον καί μαζί γιά τή σεμνότητα πού ἔχει ἡ ὄψη του, καί γιά τήν ἐμπιστοσύνη πού δίνει τό παρουσιαστικό καί ἡ ἀμφίεσή του. Ἱερό πρόσωπο!... Ἄς ρωτήσουνε τούς ξενητεμένους Ἑλληνας τί χαρά καί τί κατάνυξη νιώθουνε ὅταν ἀντικρύσουν, στίς χῶρες πού ζοῦν, κάποιο ἱερέα μας μέ γένεια καί μέ ράσο». Ἀπό προσωπική

μου έμπειρία θά ἤθελα νά ἀναφέρω τόν θαυμασμό πού δείχνουν τά μικρά παιδιά όταν ἀντικρύσουν κάποιον ιερέα μέ γένεια, ράσο καί καλυμαύχι: «Μαμά, ὁ Χριστούλης», ἀναφωνοῦν μέ τήν παιδική τους ἀπλότητα. "Ἐκ στόματος νηπίων" διδασκόμαστε τόν ἀναγωγικό χαρακτήρα τῶν συμβόλων: ὁ ιερέας μέ τήν ὄλη του περιβολή καί διαγωγή ἀνάγει τούς πιστούς ἐπί τό πρωτότυπον, τόν ἴδιο τόν Χριστό.

Γι' αὐτό καί δέκα ὀκτώ πρεσβυτέρες, ἀποφασισμένες γιά ὅλα, δηλώνουν ἐπιγραμματικά: «Ἐμεῖς, συστοιχοῦσες στούς ιερεῖς συζύγους μας, ἐπ' οὐδενί θά θέλαμε νά ἀφαιρέσουν ἔστω καί ἓνα ἀπό ὅσα συναποτελοῦν τήν ιερατική τους ἀμφίσηση, ἀκόμη κι ἂν ὑποστοῦμε διώξεις καί τλαιπωρίες» (Γιά περισσότερα δές: «Τό ράσο τοῦ ιερέως καί ἡ σημασία του», κείμενο ὑπογεγραμμένο ἀπό δέκα ὀκτώ πρεσβυτέρες, Περ. Θεοδορία, Ίανουάριος- Σεπτέμβριος 2002, τεύχη 1-3, σελ. -308-313).

Τόν ἐνοχλεῖ τόν κ. Γ. πού ὀρισμένοι «εἰδωλοποιοῦν» -πάντα κατ' αὐτόν-τήν Παράδοση, πού βασανίζονται (κλήρος καί λαός) ἀπό τήν ἐμμονή τους σέ λεπτομέρειες, πού σέ "ὀρθόδοξα περιβάλλοντα" οἱ λεπτομέρειες αὐτές «λειτουργοῦν ὡς κανονιστική ἀπαίτηση "γνησιότητας", ἀφορμή γιά τήν ἄσκηση ἐλέγχου ἢ τρομοκρατίας τῶν πολλῶν ἀπό κάποιους σαβοναρολικούς ὑπερασπιστές τῆς "παράδοσης"» (σ. 180). Δέν ξέρω ποιούς ὑπονοεῖ μέ αὐτούς τούς κολακευτικούς χαρακτηρισμούς ὁ κ. Γ., ἀλλά μοῦ κάνει ἐντύπωση πῶς αὐτός ὁ ὑπερασπιστής τῆς σκέψεως καί τοῦ κριτικοῦ λόγου, δέν ἀναγνωρίζει τό δικαίωμα ἐκφράσεως καί ἀσκήσεως ἐλέγχου σέ μιᾶ δημοκρατική Ἐκκλησία, ὅπως εἶναι ἡ Ὀρθόδοξη. Εὐτυχῶς, ἡ στυγνή ἀπολυταρχία χαρακτηρίζεται ἄλλα θρησκευτικά περιβάλλοντα, ὄχι ὅμως καί τόν ὀρθόδοξο χῶρο.

"Ὅσο γιά αὐτό τό "τρομοκρατία τῶν πολλῶν" μοῦ θυμίζει ὁρολογία ἀπό τόν χῶρο τῆς πολιτικῆς καί καλό θά ἦταν νά μᾶς πει ποιοί τρομοκρατοῦν καί ποιούς. Ἄν ἐννοεῖ ὅτι ὀποιοσδήποτε μπορεῖ νά λείει ὀτιδήποτε, χωρίς δημόσιο ἔλεγχο, τότε θά πρέπει νά ἀλλάξει τόν τίτλο τῆς ραδιοφωνικῆς ἐκπομπῆς του ἀπό: «Ἀσκήσεις κριτικῆς σκέψεως» σέ: «Ἀσκήσεις ἐλεγχόμενης σκέψεως».

Ἐμμονή στή σεξουαλικότητα. Τό θέμα "σεξουαλικότητα" καλύπτει ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Γ. Τό ἀνάγει σέ θέμα ὑψιστῆς σημασίας. Μᾶς ὀμιλεῖ γιά «γενιές ὀλόκληρες παγιδευμένες ἀδέλφητα στόν βασανισμό τοῦ νομικισμοῦ, , στήν ἀναπηρία τοῦ ἀνέραςτου βίου», γιά «γενιές πού ταύτισαν τόν ἔρωτα μέ τόν τρόπο τῆς ἁμαρτίας, τήν ἀρετή μέ τήν ἀπέχθεια γιά τό ἴδιο τους τό σῶμα,...» (σ. 117, 118). Ἀφιερώνει ὀλόκληρο κεφάλαιο μέ τίτλο: "Δαιμονοποίηση τῆς σεξουαλικότητας". Κάνει στατιστικές καί οἱ μετρήσεις του δείχνουν: «μεγάλο ἀριθμό ἐγγάμων ὀρθόδοξων Χριστιανῶν πού, ἐνῶ θέλουν καί ἀγωνίζονται νά ζήσουν μέ τόν τρόπο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἄθλησης, βασανίζονται σαδιστικά καί ἀπάνθρωπα ἀπό "ποιμένες" ἐξομολόγους συνεπεῖς στή δαιμονοποίηση τῆς σεξουαλικότητας» (σ. 197, 198). Στή συνέχεια, μᾶς λείει ὅτι αὐτοί οἱ ποιμένες-ἐξομολόγοι, πού φορτώνουν ἐκβιαστικά τόν ψυχισμό τῶν ἐξομολογουμένων μέ "τρομακτικές ἐνοχές", ἐπιδίδονται σέ ἐρωτήσεις τοῦ τύπου: «Πόσα χρόνια διαρκεῖ ὁ γάμος σας καί πόσα παιδιά ἔχει ἀποφέρει» (!). Καί καταλήγει: «οἱ "ἐνοχοί" ἀποκλείονται ἀπό τήν ἐκκλησιαστική μετοχή στό ἐκκλησιαστικό σῶμα» (σ. 198). Φαίνεται ὅτι ὁ κ. Γ. διαθέτει ἐκπληκτικές ἱκανότητες ἐκκλησιαστικοῦ ντεντέκτιβ, πού παρακολουθεῖ καί καταγράφει τίς "ἀπόρρητες ἐξομολογήσεις" μεγάλου ἀριθμοῦ ἐγγάμων ὀρθόδοξων χριστιανῶν. Δηλαδή ἔχουμε νά κάνουμε μέ ἓναν σύγχρονο Καλβίνο, πού ἐνδιαφέρεται γιά τήν ἀπενεχοποίηση μεγάλου ἀριθμοῦ ἐγγάμων ἀπό "σεξουαλικές δαιμονοποιήσεις".

Ἡ σεξουαλικότητα πού τόσο **ἄπολυτοποιεῖ** ὁ κ. Γ. εἶναι φαινόμενο, σύμφωνα μέ τόν ἱερό Χρυσόστομο, μεταπτωτικό. «Ὁ Ἀδάμ καί ἡ Εὐά, ἐάν ἀπό τή ἀρχή ὑπήκουον, ἐάν ἔδειχναν ἐγκράτεια διά τήν ἡδονήν τοῦ ξύλου, δέν θά ἀδυνατοῦσε ὁ Θεός νά εὖρη ὁδόν διά τῆς ὁποίας θά ἠῦξανε τό ἀνθρώπινον γένος» (Ε.Π.Ε. 29, 494-495). Δέν θά ἀναφερθοῦμε ἄλλο στίς περί "σεξουαλικότητας" θεωρίες τοῦ κ. Γ. γιατί τό θέμα ἀγγίζει τά ὅρια τοῦ κωμικοῦ.

Ἀμφισβητεῖ ἀκόμα καί τήν θεοπνευστία τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Γράφει σχετικά: «(Τό άτομο πού θρησκευοῦσε τό ἐκκλησιαστικό γεγονός) ἐπινοεῖ μιά ἀντικειμενικά ἀλάθητη πηγῆ, τῆς ἀλήθειας, δηλαδή τῆς ἐγκυρότητας τῶν διατυπώσεων: Ἡ ἐγκυρότητα ἀντικειμενοποιεῖται στήν "πηγή", δηλαδή σέ συγκεκριμένο εἶδωλο, σέ ἱερό ταμπού, ὅπως σέ ὅλες τίς πρωτόγονες θρησκείες. "Πηγῆ" τῆς ἀλήθειας ἀναδείχεται ἓνα γραπτό κείμενο, ἡ Ἀγία Γραφή: Παλαιά καί Καινή Διαθήκη. Ἡ ἐγκυρότητά της θεωρεῖται ἀναμφισβήτητη (πρόκειται γιά "ἀλάθητο" κείμενο), ἐπειδή συντάχθηκε μέ ὅρους θεοπνευστίας. (σ. 87, 88). Τί νά ποῦμε; Μένουμε ἀναυδοί σέ μιά τέτοια ἀντορδόδοξη θεωρία. Ἀπλῶς ὑπενθυμίζουμε τά αὐτονόητα. Ἡ ἴδια ἡ Ἀγία Γραφή μᾶς διδάσκει τήν θεοπνευστία ὡς οὐσιαστικό γνώρισμά της μέ δύο κλασικά χωρία: α) «Πᾶσα γραφή θεόπνευστος καί ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν... (Β' Τιμ. γ', 16) & β) «Οὐ γάρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτε προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν ἅγιοι ἀπὸ Θεοῦ ἀνθρώποι» (Β' Πέτρ. α', 21).

Ὁ ἀείμνηστος καινοδιαθηκολόγος καθηγητής Ἰω. Παναγόπουλος, ὁ ὁποῖος διακρινόταν γιά τή σοβαρότητα, τό ἤθος καί τήν ἐπιστημονική του κατάρτιση, μᾶς λέει χαρακτηριστικά: «Ὁ ὅρος θεοπνευστία διακρίνει συνεπῶς ριζικά τήν Ἀγία Γραφή ἀπό κάθε ἄλλο γραπτό κείμενο τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας». Ὁ ἴδιος μᾶς ὀριοθετεῖ τήν πατερική παράδοση ἐπὶ τοῦ θέματος: «Κατά κανόνα τόν θεῖο λόγο τῶν ἱ. συγγραφέων τόν ἀποδίδουν (οἱ Πατέρες) στήν ἔλλαμψη ἢ τήν "ἀφή" τοῦ ἁγ. Πνεύματος, τό ὁποῖο ἐπιδημεῖ σ' αὐτούς, στό βαθμό πού ἦταν γι' αὐτούς χρήσιμο, καθιστᾷ τόν νοῦ τους διορατικώτερο καθώς ἐπίσης τήν ψυχὴ καί τό σῶμα τους λαμπρότερα. Ἡ θεοπνευστία δηλ. δέν ἀφορᾷ μόνο τήν νοητική λειτουργία τοῦ ἱεροῦ συγγραφέα, ἀλλά ὀλόκληρη τήν ὑπαρξή του. Εἶναι γεγονός "ἐπισκοπῆς Θεοῦ", χριστοφάνειας ἢ ἐπιδημίας τοῦ Πνεύματος, ἡ ὁποία ἀνυψώνει τίς ἀνθρώπινες βιολογικές λειτουργίες σέ ἀνώτερο ἐπίπεδο καί ἀγιάζει ὀλόκληρο τόν ἀνθρώπο. Συνεπῶς ἡ θεοπνευστία δέν εἶναι πρόσκαιρη κατάσταση, ἀλλά μόνιμη, ζωτική σχέση μέ τόν προσωπικό τριαδικό Θεό» (Εἰσαγωγή στήν Καινή Διαθήκη, σελ. 440, 441, Ἀθήνα 1995).

Δέν τήν γλιτώνει οὔτε ἡ Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπιτικῶν Πατέρων. Θεωρεῖ ὁ κ. Γ. ὅτι τά κείμενα τῆς Φιλοκαλίας ἀνταποκρίνονται στόν θρησκευτικό ἀτομοκεντρισμό τοῦ Ὁρθοδοξισμοῦ». Βρίσκει ὅτι ἡ ἀνθολόγησις τῶν κειμένων αὐτῶν στόχευε σέ μιά ἀτομοκεντρική προοπτική. Σέ ἄλλο σημεῖο φτάνει στή "φωτισμένη" διαπίστωση: «Ἡ μετοχή στό ἐκκλησιαστικό γεγονός (στό εὐχαριστιακό σῶμα πού πραγματοποιεῖ δυναμικά τόν Τριαδικό τρόπο τῆς ὑπάρξεως) ἀγνοεῖται ἐντελῶς στίς σελίδες τῆς Φιλοκαλίας-δέν ὑπάρχει οὔτε ὑπαινιγμός ὅτι εἶναι αὐτή ἡ μετοχή πού συνιστᾷ τήν εὐαγγελική σωτηρία». Προχωρεῖ μάλιστα καί σέ τολμηρότερες διαπιστώσεις: «Ὁ στόχος-τρόπος τῆς φιλοκαλικῆς θεωρίας καί πρακτικῆς ἐμφανίζεται καθαρά ἀτομοκεντρικός: «Ἄν ὁ νοῦς κατέλθει στήν καρδιά, μέ τήν ἐπίμονη ἀτομική (ψυχοσωματική) γυμναστική τῆς ἀσκήσεως, ὁ ἀνθρώπος ἔχει σωθεῖ-δέν χρειάζεται τίποτε ἄλλο» (σ. 299, 300). Ἡ ἀσκηση στήν ὀρθόδοξη παράδοση δέν εἶναι αὐτοσκοπός. Κέντρο καί σκοπός ὄλων τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ κοινωνία μετά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ εἴσοδος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τήν Εὐλογημένη Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

Ἡ εἴσοδος ὅμως αὐτή δέν γίνεται ἄνευ κόπου καί ἔντονης προσπάθειας. Ὁ Κύριός μας μάς τό ἔχει πεῖ: «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ θιάζεται καί θιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν» (ἀπόδοση ὑπό Παν Τρεμπέλα: κερδίζεται διά τῆς βίας καί ἐκεῖνοι πού μεταχειρίζονται σπουδήν καί βίαν ἐπί τοῦ ἑαυτοῦ των τήν ἀρπάζουν γρήγορα...) (Ματθ. ια', 12). Ἐπομένως, καί ἡ κατ' ἰδίαν προσευχή καί ἡ νηστεία, ἡ συγχώρηση τῶν ἀδελφῶν μας καί ἡ ἀμνησικακία καθώς καί ἡ σωματική ἄσκηση ἀποβλέπουν σ' αὐτήν τήν "βία", πού ἀφορᾶ, ὅπως καί νά τό κάνουμε, στόν καθένα ἄνθρωπο χωριστά, δίχως κατ' ἀνάγκη αὐτό νά δηλώνει ἀτομοκεντρισμό.

Ἡ συμμετοχή τοῦ σώματος δέν ἀποτελεῖ "γυμναστική τῆς ἄσκησης", ὅπως ἀφ' ὑψηλοῦ τήν κριτικᾶρει ὁ κ. Γ. Οἱ μετάνοιες π.χ. κρύβουν ἕνα βαθύτερο νόημα. Λέγονται μέ ταυτόχρονη ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ὅπως μάς διδάσκει ὁ ὁσιος Θεόκλητος Φιλαδελφείας στή Φιλοκαλία: «Κλίσεις γονάτων μὴ παραιτοῦ· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ γόνου κλίνειν ἡ πτώσις τῆς ἁμαρτίας εἰκονίζεται, ἔμφασιν ἐξαγορεύσεως παρεχομένη (=καί γίνεται ἕνα εἶδος ἐξομολογήσεως) ἐκ δὲ τοῦ ἀνίστασθαι ἡ μετάνοια ὑποσημαίνεται, (=ἐνώ μέ τήν ἀνόρθωση ὑποδηλώνεται ἡ μετάνοια), ἐπαγγελίαν βίου τοῦ κατ' ἀρετήν αἰνιττομένη (=καί συμβολίζεται ἡ ὑπόσχεση γιά ἐνάρετο βίο) ἐκάστη δὲ γονυκλισία τελείσθω μετὰ τῆς νοερᾶς τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσεως ἵνα ψυχῇ καί σώματι προσπίπτων τῷ Κυρίῳ, τὸν τῶν ψυχῶν καί σωμάτων Θεόν εὐδιάλλακτον ἀπεργάσῃ» (Φιλοκαλία, τ. Δ', σ. 11, ἔκδ. Ἀστέρος).

Ὁ μακαριστός Γέροντας Σωφρόνιος, ὁ σύγχρονος αὐτός ἱερός πατήρ, - ὁ ὁποῖος μάς ἄφησε ἐκπληκτικές ἐμπειρίες, ἀπόρροια τῆς συμμετοχῆς του στό "εὐχαριστιακό γεγονός"- συνδέει τήν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ -τήν ἀτομοκεντρικὸν χαρακτῆρος κατά τὸν κ. Γ. - μετὰ τῆς Θεῆς Λειτουργίας σέ μιά ἀδιάρρηκτη σχέση: «Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἡ ἐπίκλησις τοῦ Ὄνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ συνωδεύετο μετὰ τῆς ἀοράτου ἐλεύσεως Αὐτοῦ τοῦ Ἰδίου ἀπό τῆς στιγμῆς δὲ ἐκείνης τό θαυμαστόν τοῦτο Ὄνομα, ἀλλὰ καί τά ἄλλα ὀνόματα τοῦ Θεοῦ, ἔτι πλεῖον ἢ πρότερον ἀπέβησαν δι' ἐμέ ἀγωγοί ἐνώσεως μετ' Αὐτοῦ. Κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἤμην ἤδη ἱερεύς. Ἡ τέλεσις τῆς Θεῆς Λειτουργίας ἔλαβεν ὡσαύτως ἄλλον χαρακτῆρα: Ἦτο οὐχί μόνον πράξις εὐλαθείας, καθαρᾶς ἐξ ἀμφίβολιῶν πίστεως, ἀλλὰ δι' ὅλου τοῦ εἶναι μου αἰσθήσις τοῦ Γεγονότος τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, Ὅστις τελεῖ τό μυστήριον. Τότε ἡσθάνθην βαθέως τό νόημα καί τήν πραγματικότητα, ἅτινα περικλείονται εἰς τοὺς λόγους τοῦ Μεγάλου Βασιλείου: "Σὺ εἶ ὁ χαρισάμενος ἡμῖν οὐρανίων μυστηρίων ἀποκάλυψιν" (εὐχὴ προσκομιδῆς). Ὅντως ὁ Κύριος καί εἰς ἡμᾶς, τοὺς ἐσχάτους πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἀποκαλύπτει τό μυστήριον τῆς ἱερουργίας.» (Περί Προσευχῆς, σελ. 170, ἔκδ. Ἰ. Μ. Τίμιου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας, 1993).

Ἀκολουθία Θεῆς Μεταλήψεως: ὑπηρετεῖ ἐγωτικὲς ἐπιδιώξεις ! Ἡ ἐφευρητικότητα τοῦ κ. Γ. δέν ἔχει ὄρια. Ἐγκλωβισμένος στό διπολικό, ὅπως εἶπαμε, σχῆμα: θρησκευτικότητά-ἐκκλησιαστικὸ γεγονός, προχωρεῖ σέ "διανοητικὰ ἀποπήματα". Γράφει: «Τὰ κείμενα (ὕμνοι καί εὐχές) πού συγκροτοῦν τήν Ἀκολουθία τῆς Θεῆς Μεταλήψεως, ἔχουν ὅλα ὅσα στοιχεῖα ἀπαιτοῦνται γιά νά τὰ χαρακτηρίσουμε ὅτι σκοπεύουν μόνον στήν ἐξασφάλιση ἀτομικῶν ὠφελημάτων καί ἐγγυήσεων. Εἶναι κείμενα πού ὑπηρετοῦν ἐγωτικὲς ἀποκλειστικὰ ἐπιδιώξεις, ἀμνήστευσις σφαλμάτων, ἐξίλασμοῦ, κάθαρσης, "ἁγιασμοῦ". Δέν ὑπάρχει ἡ παραμικρὴ νύξη πού νά μάς ἐπιτρέψει νά συμπεράνουμε ὅτι τὰ αἰτούμενα δέν ἐξαντλοῦνται στή δικαίωση ἢ θωράκιση τοῦ ἐγῶ» (σ. 133).

Ἡ Ἀκολουθία τῆς Θεῆς Μεταλήψεως ἐντάσσεται στήν προετοιμασία-προπαρασκευὴ τοῦ πιστοῦ γιά τὴν συμμετοχὴ του στό Ποτήριο τῆς Ζωῆς. Τὴν ἀναγκαιότητα αὐτῆς τῆς προετοιμασίας τοῦ πιστοῦ μάς τονίζει ὁ κ. ὁ κ. Ἄνδρ. Θεοδώρου, ὁ ὁποῖος σέ σχετικὴ ἐργασία του σχολίασε καί ἐρμήνευσε τήν Ἀκολουθία τῆς Θεῆς Μεταλήψεως: «Ὁ πιστός, ἔχοντας

συναίσθηση τῆς σοβαρότητας τοῦ πράγματος (τῆς προσελεύσεως στό φοβερό μυστήριο τοῦ Θεοῦ), πρέπει νά προσέλθει ὅσο γίνεται πιό καθαρός στά Ἅγια, γιά νά δεχτεῖ μέσα του τόν ἄνδρα τῆς φύσης τοῦ Θεοῦ. Μέ ταπείνωση καί μετάνοια, μέ φόβο Θεοῦ καί ἀγάπη καί μέ πίστη ζωντανή στήν ἀλήθεια τοῦ μυστηρίου, κυρίως ὅμως μέ ἀνεξικακία καί εἰρήνευση στή σχέση του μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους, πρέπει νά προσέρχεται στή μετάληψη τῶν θείων μυστηρίων, γιά νά ἔχει "ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καί ζωὴν αἰώνιον". Ἀλλιῶτικα, ὅταν προσέρχεται ἀνέτοιμος καί ἀπαρασκευος ἀντί ζωῆς κοινωνεῖ τόν θάνατο καί τήν αἰώνια καταδίκη του» ("Γεύσασθε καί ἴδετε", σελ. 7, ἔκδ. Α' 1998, Ἀποστ. Διακονία). Ἀσφαλῶς ὁ κ. Ἄνδρ. Θεοδώρου πού ἀσχολήθηκε μέ τό τήν ἐρμηνεία τῆς Θ. Μεταλήψεως δέν διεῖδε ὅτι "ὑπηρετεῖ ἐγωτικές ἐπιδιώξεις". Αἰῶνες τώρα ἑκατομμύρια πιστῶν προετοιμάζονται γιά τή συμμετοχή τους στή Θεία Εὐχαριστία διαβάζοντας τήν Ἀκολουθία τῆς Θ. Μεταλήψεως, χωρίς νά ἔχουν τούς δισταγμούς καί προβληματισμούς πού ἐξέφρασε ὁ κ. Γ. Γιατί κ. Γ. τόσοσ σκεπτικισμός; Ὁ π. Πορφύριος, ὁ χαρισματικός αὐτός γέροντας τῶν ἡμερῶν μας, τονίζει τό ρόλο τῶν εὐχῶν τῆς Θείας Μεταλήψεως στόν ἁγιασμό τῶν πιστῶν: «Οἱ λειτουργικές προσευχές, οἱ ὁποῖες φαίνονται τυπικές, ὅταν λέγονται μέ νόημα καί προσοχή, γίνονται δικές σας. Τήν Ἀκολουθία τῆς Θείας Μεταλήψεως, ὅταν τή διαβάσει καί ὁ πιό ἁμαρτωλός, ἀγιάζεται πολύ». Καί καταλήγει: «Ἔτσι γίνεται ἡ καλλιέργεια, χωρίς νά τό καταλαβαίνουμε. "Αναίμακτα". Δηλαδή ἀχρηστεύει ὁ ἄνθρωπος τόν παλαιό ἑαυτό του. Τόν ἀχρηστεύει χωρίς πόλεμο. Δέν τόν ἐξοργίζει, ἀλλά τόν ἀχρηστεύει καί ἀναπτύσσει τόν καινὸ ἄνθρωπο μέσα του». (Γέροντος Πορφυρίου Κουσοκαλιβίτου, Βίος καί Λόγοι, σελ. 341, ἔκδ. Ἰ. Μ. Χρυσοπηγῆς Χανίων Κρήτης, 2003). Χιλιάδες χιλιάδων ἀνθρώπων διαβάσουν τόσοσ αἰῶνες τώρα τίς Εὐχές τῆς Θείας Μεταλήψεως καί δέν τίς ἀμφισβήτησε κανείς. Μόνο ὁ κ. Γ. ἀμφιταλαντεύεται γιά τήν ἀξία καί τό περιεχόμενό τους.

Ἀμφισβητεῖ τούς φημισμένους χαρισματικούς γέροντες. Μέ μαεστρία ρίχνει τό δηλητήριό του: «Στόν ιδεολογικοποιημένο ὀρθοδοξισμό, ἀντίθετα, παραθεωροῦνται ἢ περιφρονοῦνται οἱ θεσμοί, καί μετατίθεται ἡ ἐμπιστοσύνη στήν ἀξιοπιστία καί αὐθεντία ἀτόμων. Ἄν ἐμφανιστεῖ, λ.χ., μιά καινοφανῆς διδασκαλία, οἱ πιστοί τοῦ ὀρθοδοξισμοῦ δέν θά προσφύγουν σέ συνοδικό θεσμό πού θά κρίνει, μέ βάση τήν ἐμπειρία κάθε εὐχαριστιακοῦ σώματος, ἄν πρόκειται γιά αἵρεση. Θά προστρέξουν σέ κάποιο φημισμένο "γέροντα", καί στό ἀτομικό του χάρισμα-αὐτός θά τούς προσφέρει "ἀντικειμενικές" θεβαιότητες ιδεολογικά (δηλαδή ψυχολογικά) ἐγγυημένες» (σ. 288). (Σημείωση: Κατά τόν κ. Γ. Ὄρθοδοξισμός εἶναι ἡ μετατροπή τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος σέ ιδεολογία).

Ὁ κ. Γ. χρησιμοποιεῖ μιά εὐλογοφανῆ μέθοδο. Ὁχυρώνεται πίσω ἀπό τόν "συνοδικό θεσμό"-καί "τήν ἐμπειρία τοῦ εὐχαριστιακοῦ σώματος", λές καί οἱ χαρισματικοί γέροντες εἶναι ἐκτός Ἐκκλησίας. Μιλᾷ δῆθεν μέ σεβασμό γιά τούς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς, τή στιγμή πού σέ ἄλλα σημεία τοῦ βιβλίου του τούς ἀμφισβητεῖ καί τούς ρίχνει τή ρετσινιά τῆς θρησκευοποίησης. Τί σεβασμό μπορεῖ νά ἔχει πρὸς τούς ἐπισκόπους, πού συγκροτοῦν μία, ἔστω, τοπική σύνοδο, ὅταν γιά τούς ἴδιους τούς ἐπισκόπους λέει συλλήβδην ὅτι: «προέρχονται ἀπό χαμηλό κοινωνικό καί μορφωτικό περιβάλλον» καί ὅτι τούς χαρακτηρίζει "ἡ σεξουαλική στέρηση". «Στέρηση πού (συχνά ἢ κατά κανόνα) δέν τήν ἐπέλεξαν ἐπειδή εἶχαν κλίση γιά βίο μοναχοῦ καί ἀσκητῆ, οὔτε ἀπό πόθο γιά ἔνταξη σέ κοινό ἄθλημα κοινωνίας: σέ μοναστικό κοινόβιο. Ἀλλά δέχτηκαν τή σεξουαλική στέρηση προγραμματικά ὡς προϋπόθεση καριέρας: ἀνόδου σέ ἐξουσιαστικά θρησκευτικά ἀξιώματα» (σ. 165, 166). Μπαίνει στά μύχια τῶν καρδιῶν τῶν ἐπισκόπων καί ἀποφθέγγεται ὡς "χαρισματικός γέροντας".

Τολμάει νά τά βάλλει μέ ἁγιασμένες στή συνείδηση "τοῦ εὐχαριστικοῦ σώματος" μορφές. Εἰρωνεύεται τούς σύγχρονους ἁγίους γέροντες καί «χειλεσιν ἀμφιλάλοις» ἐπιχειρεῖ νά πλήξει τά «φωτόμορφα τέκνα τῆς Ἐκκλησίας» ὡς δῆθεν παρέχοντες "θεβαιότητες ψυχολογικῆς φύσεως". Ὁ "πολύφθογγος αὐτός ρήτωρ" θά ἔπρεπε νά σιγᾶ ἐνώπιον τούς σεβαστῶν αὐτῶν μορφῶν, οἱ ὅποιοι στή συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἅγιοι ἐν οὐρανοῖς. Ἡ ἐπίδρασή τους στόν σύγχρονο ἐκκλησιαστικό βίον εἶναι πλέον ἐμφανῆ καί ἀδιαμφισβήτητη.

Στά ὅρια τῆς Βλασφημίας: Τό ἀειπάρθενον τῆς Θεοτόκου ὑποδηλώνει ὅτι ἡ λειτουργία τῆς μητρότητας συνιστᾶ ἀκαθαρσία. Γράφει σχετικά: «Ὅτι ἡ λειτουργία τῆς μητρότητας συνιστᾶ ἀκαθαρσία θεβαιώνεται ὄχι μόνο μέ τίς εὐχές πού διαβάζονται στή λεχώ, ὄχι μόνο μέ τήν ἀπαγόρευση μετοχῆς στήν Εὐχαριστία (ἤ καί εἰσόδου στό ναό) τῶν γυναικῶν κατά τήν περίοδο τῶν ἐμμήνων. Θεβαιώνεται καί στίς ἐπίμονες ἐπαναλήψεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμολογίας ὅτι ἡ Παναγία Θεοτόκος ἔμεινε καί μετά τόκον Παρθένης, ὅτι εἶναι ἀειπάρθενος, ὅτι ὁ τόκος (τοκετός) οὐκ ἐλυμήνατο τās κλειῖς τῆς Παρθένου, δέν κατέλυσε τή σωματική (ἀνατομική) της παρθενία» (σ. 200, 2001). Ἡ Θεοτόκος ἐγέννησε τόν Κύριο ὄντας Παρθένης, ἀσπόρως, χωρίς τήν συμβολή ἀνδρός, ὅπως προφητεύθηκε στήν Παλαιά Διαθήκη: «Ἰδοῦ ἡ Παρθένης ἐν γαστρὶ ἔξει, καί τέξεται υἱόν» (Ἠσ. ζ, 14) καί ὅπως τῆς προεμήνυσε ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ: «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ καί δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι». (Λουκ. ι', 35). Ὅπως εὐστοχα ἐρμηνεύει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός: Αὐτό τό πνεῦμα τήν καθάρισε καί τῆς «παρέσχε δύναμιν δεκτικὴν τῆς τοῦ Λόγου θεότητας, ἅμα δὲ καί καί γεννητικὴν». (Ἰω. Δαμασκηνοῦ, Ἔκδ. Ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, Ε.Π.Ε. 1, 284). «Ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, Υἱός τῆς Παρθένου γίνεται», ὁ Κύριος σαρκώνεται διά τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στά σπλάγγνα τῆς Παρθένου Μαρίας "ἀδιαφθόρως".

Ὅπως μᾶς διδάσκει καί ὁ μακαριστός π. Ἀντώνιος Ἀλεβιζόπουλος: «Ὁ Χριστός ἔλαβε τήν ἀνθρωπίνην φύσιν καί τήν ἐδεράπευσε καί ἔγινε διά τόν ἀνθρωπον ὁ "νέος Ἀδάμ", ἡ "νέα ρίζα". Ὅμως ἡ νέα αὐτή ρίζα ἐβλάστησεν εἰς τά σπλάγγνα τῆς Παρθένου Μαρίας». Καί συνεχίζει: «(Ὁ Χριστός), μόνος δέν ἐκληρονόμησε τήν ἀμαρτωλὴν φύσιν τοῦ Ἀδάμ. Τοῦτο, διότι δέν κατήγετο ἀπό ἐκεῖνον. Ἐγενήθη ἀπό τήν Παρθένον Μαρίαν ἐκ Πνεύματος Ἁγίου. Δι' αὐτόν τόν λόγον πιστεύομεν ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία ἔμεινε καί κατά τήν γέννησιν καί μετά ἀπό αὐτήν Παρθένης, ὑπῆρξε δηλαδή ἀειπάρθενος. Τοῦτο δέν ἀποτελεῖ λεπτομέρεια, ἀλλά βασική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ἡ ὁποία ἐξασφαλίζει τήν σωτηρίαν. Ὁ Χριστός εἶναι "ἡ νέα ρίζα", δέν εἶναι δυνατόν νά κατάγεται ἀπό τήν "παλαιά ρίζαν" τοῦ Ἀδάμ. Δι' αὐτόν τόν λόγον ἡ Μαρία, διά νά εἶναι Θεοτόκος, πρέπει νά εἶναι Παρθένης». (Ἐφόδιον Ὁρθοδοξίας, σελ. 124, 126, ἔκδ. Ἀποστ. Διακονίας, 1974). Αὐτή εἶναι ἡ ἀπάντηση στό ἐρώτημα τοῦ κ. Γ. «τί μεγαλειωδέστερο ἐξασφαλίζει ἡ διατήρηση τῆς ἀνατομικῆς παρθενίας τῆς Θεοτόκου καί μετά τόν τόκετο» (σ. 201).

Κατά τήν Γ' Οἰκουμενική Σύνοδο «ὁμολογοῦμεν τήν ἁγίαν Παρθένον Θεοτόκον διά τὸ τὸν Θεὸν Λόγον σαρκωθῆναι καί ἐνανθρωπῆσαι καί ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἐνώσαι ἑαυτῶ τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα ναόν». Ὁ καθηγητῆς κ. Νικ. Μητσόπουλος θά παρατηρήσει: «Ὁμοῦ μετά τοῦ ὅρου "Θεοτόκος" ἀποδίδομεν εἰς τήν Μητέρα τοῦ Κυρίου καί τὸ ἀειπάρθενον, ὡς ἐμμέσως συναγόμενον ἐκ τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως (τῶν δύο ἐν Χριστῶ φύσεων, δηλ. τῆς θείας καί τῆς ἀνθρωπίνης)». Ὁ ἴδιος καθηγητῆς μᾶς ἀναφέρει ὅτι «ἀρχαῖοι αἰρετικοὶ καί σύγχρονοι ἐτερόδοξοι ὄχι μόνον ἠρνήθησαν καί ἀρνοῦνται τήν ἀειπαρθενίαν τῆς Θεοτόκου, ἀλλά καί ἐπιχειροῦν νά στηρίξουν τήν κακοδοξίαν των ἐπὶ χωρίων τινῶν τῆς «Ἁγίας Γραφῆς» (ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 151, 152). Ὁ ἴδιος καθηγητῆς ἀναφέρει τά χωρία αὐτά καί τά ἀντικρούει

σύμφωνα μέ τήν ὀρθόδοξη ἐρμηνευτική παράδοση (ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 153, 154). Θα ὀλοκληρώσουμε τό θέμα μας μέ τά σοφά καί ἀποκαλυπτικά λόγια τοϋ ἁγίου Ίωάννου τοϋ Δαμασκηνοϋ πού μᾶς τονίζει ὅτι ἡ παρθενία τῆς Θεοτόκου πρέπει νά νοεῖται ὡς ἀειπαρθενία: «Μένει τοίνυν καί μετὰ τόκον παρθένος ἡ Ἄειπαρθένος οὐδαμῶς ἀνδρὶ μέχρι θανάτου προσομιλήσασα... πῶς γάρ ἂν Θεὸν γεννήσασα καί ἐκ τῆς τῶν παρακολουθημάτων πείρας τό θαῦμα γνωρίσασα ἀνδρὸς συνάφειαν κατεδέξατο· ἄπαγε οὐ σωφρονούντος λογισμοῦ τὰ τοιαῦτα νοεῖν μὴ ὅτι καί πράττειν» (μετάφραση: Πῶς δηλαδή θά κατεδέχετο τήν συνένωσιν μέ ἄνδρα ἐνῶ ἐγέννησε τόν Θεόν καί ἐγνώρισε τό θαῦμα μέ τήν πείραν τῶν σημείων πού ἔχουν ἀκολουθήσει; Μή βλασφημῆς· ὄχι μόνον δέν εἶναι γνώρισμα συνετῆς σκέψεως νά σκέπτεται τέτοια, ἀλλά οὔτε νά τά κάνει) (ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 484-487).

Ἄμφισβητεῖ τόν Ἀδάμ ὡς ἱστορικό πρόσωπο, ὅπως τόν ἐμφανίζει ἡ βίβλος καί ὑποστηρίζουν οἱ Πατέρες. Ἐπομένως, ἂν κατά τόν κ. Γ. δέν ὑπῆρξε ὁ Ἀδάμ ὡς ἱστορικό πρόσωπο, τότε τά περί πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων, προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καί συνεπειῶν τοϋ στὴν ἀνθρώπινη φύση ἀνάγονται στό χῶρο τοϋ μυθικοῦ. Ἔτσι ἀνατρέπεται ὅλη ἡ ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία καί σωτηριολογία, ἐφ' ὅσον δέν ὑπῆρξε γενάρχης τοϋ ἀνθρώπινου γένους! Τά συμπεράσματα εἶναι δικά σας.

Κρύβεται ἐπιμελῶς σέ ἐκκλησιαστικά περιβάλλοντα. Εἶχα ἀκούσει τόν κ. Γ. σέ ραδιοφωνική ἐκπομπή τῆς Πειραιϊκῆς Ἐκκλησίας (Κυριακή 4-2-07 καί ὥρα 12 μεσημβρινή), ὅπου ὁ παρουσιαστής, προφανῶς καταγοητευμένος ἀπό τό βιβλίον του, ἔκανε στόν κ. Γ. ἐρωτήσεις μέ σκοπὸ νά τό κάνει γνωστό στό εὐρύτερο ἐκκλησιαστικό κοινό. Ὁμολογῶ ὅτι ὁ λόγος τοϋ κ. Γιανναρά ἦταν καταπληκτικός καί δέν ἀνέφερε ἐπιμελῶς (;) κανένα ἀπό τά ἐπίμαχα σημεία πού ἀναπτύξαμε πιο πάνω. Τότε δέν εἶχα διαβάσει τό βιβλίον του καί δέν μπορούσα νά ὑποψιαστώ αὐτά πού ἔγραφε. Ἄν τολμοῦσε καί τά ἔλεγε αὐτά σέ ἐκκλησιαστικό ραδιοφωνικό σταθμό, θά ἔσπαζε προφανῶς τό τηλεφωνικό κέντρο!

Εἶναι ἀρκετά τά σημεία πού δέν ἀναφέραμε ἀπό τό βιβλίον τοϋ κ. Γ. καί τά ὁποῖα μᾶς βρίσκουν κάδετα ἀντίθετους.

Θά κλείσω μέ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπό τόν γέροντα Σωφρόνιο, πολύ ἀποκαλυπτικό γιά τήν περίπτωσή μας: «Ἡ ἀνθρωπίνη ἐπιστήμη παρέχει τό μέσον διά τήν ἔκφρασιν τῆς ἐμπειρίας, ἀλλά εἶναι ἀδύνατον νά μεταδώσῃ τήν γνώσιν, ἥτις ἀληθῶς σώζει, ἄνευ τῆς συνεργίας τῆς χάριτος. Ἡ γνώσις τοϋ Θεοῦ εἶναι γνώσις ὄντολογική καί οὐχί ἀφηρημένη-θεωρητική. Χιλιάδες καί χιλιάδες ἐπαγγελματιῶν θεολόγων λαμβάνουν τά ἀνώτατα πτυχία, ἐνῶ ἐν τῇ σφαίρᾳ τοϋ Πνεύματος παραμένουν κατ' οὐσίαν εἰς βαθεῖαν ἄγνοιαν. Καί τοῦτο, διότι δέν ζοῦν συμφώνως πρός τὰς ἐντολάς τοϋ Χριστοῦ· ἔνεκα δέ τούτου στεροῦνται τοϋ φωτός τῆς θεογνωσίας. Ὁ Θεός εἶναι ἀγάπη. Καί ἡ ἀγάπη αὕτη ἀποκτᾶται διά τῆς ὁδοῦ τῆς μετάνοίας...» (Περί Προσευχῆς, ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 229, 230).